

базовых понятий изменяется, коррелируя с общественно-политическими, экономическими, образовательными изменениями, и учитывает достижения науки, техники, технологий, воспроизводит и отображает интеллектуальный ресурс нации и страны.

Ключевые слова: образование, университет, университетское образование.

Summary. Natalia Terentieva. Evolution of some basic concepts of university education (second half of XX – beginning of XXI century). *This paper presents the interpretations of concepts such as education and university represented in dictionaries, encyclopedias and glossaries, some legal documents, etc., on the basis of which the author presents the concept of understanding the nature of university education late 70's – early 90-ies of XX century, the end twentieth century and early twenty-first century. It is emphasized that the interpretation of basic concepts change, correlating of socio-political, economic, educational and amendments into account advances in science, engineering, technology, reproduces and displays the intellectual life of the nation and the country. University education at this stage we understand as a whole, and polimeaning multifunctional structure that provides for its implementation mainly type of institution of higher education – the University, a leading intellectual center of society and the principles of autonomy, academic freedom provides education, research, innovation; implements the mission, vision, goals, objectives and functions of higher education, particularly human made, technological and humanistic. Interpretation of basic essential concepts that are inseparable components of university education is within objectively analyzing aspects of university education in terms of its development.*

Keywords: education, university, university education.

УДК 37. 013. 42(09)

В. В. Тихолоз

СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

У статті розглянуто роль сім'ї як соціального інституту у вихованні дітей, проблеми суспільної відповідальності батьків за виховання дітей. Автор наголошено на актуальності соціально-педагогічних ідей Я. А. Коменського, акцентовано увагу на його внеску в розробку науково-педагогічних основ сімейного виховання.

Ключові слова: Я. А. Коменський, «Материнська школа», сім'я, суб'єкт соціально-педагогічного процесу, здоров'я, виховання дітей, соціалізація, батьки.

Постановка проблеми. Сенс життя людини, по великому рахунку, полягає у продовженні роду людського. Для розв'язання цього завдання людство створило такий соціальний інститут, як сім'я. У джерелах народної педагогіки (легендах, піснях, прислів'ях, казках, притчах та ін.) високо підносилися роль сім'ї як основи соціального благополуччя суспільства. Одночасно всіляко підносилися культ Матері і Батька.

У Біблії питання родини, батьків займає важливе місце. Ось лише деякі з них: шануй батька твого в старості його і не засмучуй його в житті його; шануй свого батька та матір свою, як наказав був тобі Господь Бог твій, щоб довгі були твої дні, щоб було тобі добре на землі; слухай батька свого – він тебе народив, і не гордуй, як постаріла мати твоя; мудрий син тішить батька свого, а людина безумна погорджує матір'ю своєю.

В українській народній педагогіці знаходимо мудрі повчання щодо місця і ролі сім'ї в розвої соціального добробуту. Найбільше їх у прислів'ях: сім'я міцна – горе плаче; нема цвіту білішого над ожиньку, нема роду милішого за дружиньку; нема щастя родинного без жінки; живемо не батьками, помремо не людьми; матері – ані купити, ані заслужити; для чого і скарб, коли в сім'ї лад; любов до батьків – основа всіх чеснот.

У всіх народів сімейна педагогіка брала за основу увагу і турботу про виховання дітей. Ще Цицерон наголошував: «Основою всієї держави є правильне виховання юнацтва». Проблема сімейного виховання залишається актуальною і в наші дні, коли є широка мережа соціальних інституцій, що займаються освітою і вихованням дітей. Мав рацію талановитий український педагог В. О. Сухомлинський, коли писав: «Якими б прекрасними не були наші дошкільні установи, найголовнішими «майстрами», що формують розум, думки малюків, є мати і батько».

Тому не випадково відомі педагоги-вчені різних епох (Я. А. Коменський, А. Дістервег, Й.-Г. Песталоцці, А. С. Макаренко, Я. Корчак, В. О. Сухомлинський та ін.) приділяли особливу увагу виховній діяльності сім'ї як соціального інституту.

Особливе місце в цьому ряду займає педагогічна спадщина чеського педагога Я. А. Коменського (1592-1670) – мислителя-гуманіста, відомого громадського діяча, філософа, лінгвіста, історика, основоположника педагогіки Нової доби.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Думки Яна Амоса Коменського про сім'ю як основу в вихованні дітей підтримали і розвинули С. Полоцький, Г. Сковорода, Т. Шевченко, К. Ушинський, С. Русова, Я. Корчак, А. Макаренко. Гуманістичні ідеї видатного педагога посіли чільне місце в педагогічних системах В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі, О. Захаренка. Вивченням педагогічної спадщини Я. А. Коменського займалися російські вчені Р. Альт, М. Арцишевський В. Бібіхін, Б. Бім-Бад, В. Беляєв, А. Красновський, Д. Лордкіпанидзе, О. Піскунов та ін., українські дослідники Л. Атасова, Е. Івахненко, Я. Ісаєвич, В. Кремень, А. Левін, Б. Мітюров, Р. Мних, П. Феденко, В. Шевчук та ін. Соціально-педагогічні погляди Я. А. Коменського вивчали В. Поліщук, О. Янкович та ін.

Метою цієї статті є аналіз поглядів Я. А. Коменського щодо ролі сім'ї у вихованні і соціалізації особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку В. Беляєва, соціально-педагогічні погляди Я. А. Коменського прості й зрозумілі: для того, щоб людина стала людиною, їй необхідне виховання; виховання необхідне всім, воно розкриває здібності і можливості індивіда, створює тим самим головну умову для його самоствердження і самореалізації; вихована і освічена людина легше адаптується в системі суспільних відносин, регулює свої взаємостосунки і взаємодію з навколишнім соціоприродним середовищем. Людина повинна розумно будувати своє соціальне життя: шанувати своїх батьків і владу; служити народові і бути творцем; вести себе гідно і зі святістю; розуміти, де і до якої межі можна уступати ближньому; керувати своїми зовнішніми і внутрішніми діями [1, с. 112].

Будучи глибоко віруючою людиною, Я. А. Коменський був переконаний, що поступальний рух суспільства вперед залежить від особистості людини, її розвитку. Педагог-гуманіст стверджував, що Людина як найбільш досконала істота на землі, має право на всебічний розвиток своїх фізичних і психологічних потенційних можливостей, аби творити добро на землі. Тому головну мету виховання він убачав у тому, щоб у кожній особистості була розвинена *людська сутність*. І процес цього розвитку, на думку Я. А. Коменського, має розпочинатися передусім у сім'ї. Здійснивши наукове обґрунтування системи виховання, початковою ланкою в ній педагог бачив розвиток дитини до шести років у структурі материнської школи. З цією метою він підготував досить цінну з наукової точки зору працю *«Материнська школа, або Про турботливе виховання юнацтва у перші шість років»* (1631). Я. А. Коменський першим із учених і мислителів Нового часу ґрунтовно розглянув роль сім'ї в соціалізації особистості, проблеми суспільної відповідальності батьків за виховання дітей [5, с. 109]. Цей твір – перше в історії педагогіки системне дослідження мети, завдань, змісту, методів та організації виховання дітей у перші шість років життя. Головне призначення цієї школи

– захист дитини від шкідливих впливів, створення основи для всієї системи наступного навчання і виховання [5, с. 109]. У «Материнській школі» Я. А. Коменський ретельно систематизував надбання попередніх поколінь різних народів у справі виховання дітей дошкільного віку.

Особливість цього твору полягає в тому, що в ньому автор заклад науково-педагогічні основи сімейного виховання, зробив тим самим сім'ю суб'єктом соціально-педагогічного процесу [1, с. 118]. Незважаючи на той факт, що праця «Материнська школа» написана в першій половині XVII століття, у ній акумульовано величезний досвід народної мудрості в царині сімейного виховання, науково обґрунтовані такі педагогічні постулати, які не втратили своєї актуальності і в XXI столітті.

Виходячи з розуміння того, що Людина, – на думку древніх філософів, – є мірою всіх речей, спираючись на принцип педоцентризму, Я. А. Коменський, будучи глибоко віруючою людиною, у визначенні завдань виховання виходив із такого твердження: «Оскільки діти є найбільш дорогоцінним даром Божим й ні з чим незрівнянним скарбом, то до них треба ставитися з величезною турботливістю» [2, с. 201]. Ця думка є визначальною для будь-якої діяльності у сфері виховання молодого покоління. Займаючись вихованням на будь-якій ділянці системи освіти (у сім'ї, у дошкільних, загальноосвітніх, професійних навчальних закладах), треба понад усе підносити особистість дитини як найдорожчий скарб. Я. А. Коменський для підсилення своєї думки вдався до порівняння дитини з дорогоцінними металами. Удумаємося в міркування Я. А. Коменського: «Що для батьків діти мають бути милішими і дорожчими, аніж золото і срібло, перли й дорогоцінні каміння, – це можна зробити висновок із взаємного порівняння тих або інших дарів Божих. Зокрема: по-перше, золото, срібло й інші такого роду предмети є речі неживі і не що інше, як порошок, який ми топчемо ногами, лише трішки більше оброблений і очищений, а діти – живі образи живого Бога. По-друге, золото й срібло є речі зовнішні, створені одним словом повеління Божого, а діти – це ті створіння, про витвір яких свята трійця утворила особливу раду і яку створив Бог своїми перстами. По-третє, золото і срібло – речі ненадійні і скороминущі, а діти – безсмертний спадок... По-четверте, золото і срібло виникають із земного тління, діти – із самої нашої сутності. По-п'яте, золото і срібло переходять від одного до другого, нібито такі, які не належать нікому, а є загальними для всіх, а діти, по Божій милості, є для батьків таким невід'ємним надбанням, що немає нікого у світі, хто міг би полишити кого-небудь цього права, відняти у нього це надбання... Врешті-решт, срібло, золото, дорогоцінні каміння не можуть навчити нас нічому іншому, аніж навчають інші творіння, зокрема – Божої мудрості, могутності, благості. А діти нам даються як зеркало спроможності, привітності, доброти, злагоди й інших християнських добродієв...» [2, с. 203–205].

Я. А. Коменський, розмірковуючи про те головне, чим мають займатися батьки, застерігав, аби вони не обмежувалися турботою лише про зовнішні атрибути дитини. Батьки недостатньо виконують свої обов'язки, – писав Я. А. Коменський, якщо навчають дітей їсти, пити, ходити, говорити, прикрашатися одягом, оскільки це послуговує лише для тіла, яке ще не є людиною. Це лише зовнішня оболонка, мішура. Треба займатися понад усе збагаченням душі. «Передусім треба привчати дітей до благочестя, потім – до добрих норовів чи добродійства, на кінець – до більш корисних наук, – писав Я. А. Коменський і продовжував: У кого в своєму домі діти віддаються цим трьом вправам, у того – рай, де сіються, зеленіють і цвітуть небесні рослини; у того – храм святого духу, в якому вона створює й удосконалює посудину милосердя, знаряддя слави, щоб у них, як в живому образі Бога, все більше і більше сяяли промені його могутності, мудрості і благості; як щасливі в такому раю батьки!» [2, с. 207]. Актуальність цих ідей нині не підлягає сумніву.

З наймолодшого віку дитини батьки мають турбуватися не лише про зовнішні атрибути її життя, а й про душу, щоб вона не залишилася лінивим придатком до обманливої зовнішньої мішури. Не випадково В. О. Сухомлинський у книзі «Як виховати справжню людину» означив програму дій юних громадян, що спрямована на формування в них високих духовних якостей. «Будь духовно сильним, твердим, витривалим, непохитним, мужнім, – звертався педагог до дітей: ... Роби так, як повинно бути, не для годиться, не тому, що хтось побачить твої хороші вчинки і похвалить тебе, а за велінням власної совісті» [3, с. 250–251].

За роки перебування дітей у материнській школі в них під опікою батьків, на думку Я. А. Коменського, мають бути сформовані певні моральні якості. Педагог склав цілісну програму формування таких якостей. Що стосується поведінки (норову) і добрих якостей, – писав Я. А. Коменський, – то діти повинні виокремлюватися такими: *помірністю, охайністю, шанобливістю, ввічливістю, правдивістю, справедливістю, благочестивістю, працьовитістю, терпеливістю, умінням спілкуватися, мовчати, де це необхідно, делікатністю та ін.* [2, с. 210]. «Оскільки делікатність, – читаємо далі в Я. А. Коменського, – й готовність послуговувати старшим є особливою прикрасою юнацтва, то буде доречно, щоб і до цього також привчалися вони з дитинства. <...> Хай вони навчаються також тому, що розвиває вишуканість манер, щоб у кожному виявляти делікатність, вміння вітати, прихилити коліно, дякувати за послуги. А щоб тут не виявилось деякої легковажності чи грубощів, вони повинні разом з тим привчати *тримати себе з достоїнством*, у всьому вести себе стримано і скромно» [2, с. 210–211].

Тут проглядається цілісна програма формування в дітей морально-етичних норм поведінки в сім'ї і громадських стосунках. Батьки мають зробити це самостійно, не покладаючись в цьому на дитячі садки, інші інстанції соціального виховання. Проте батьки мають бути самі добре виховані. Адже маленькі діти безпосередньо у процесі соціального успадкування наслідують ті чи ті морально-етичні норми поведінки. Не випадково К. Д. Ушинський наголошував: «У вихованні все повинно базуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості» [4, с. 123].

Чільне місце в роздумах Я. А. Коменського про роль сім'ї як соціального інституту в вихованні дітей займають питання розвитку в них здоров'я. Для цього педагог радив:

1. Мати має трудитися, аби дитина нормально розвивалася в її лоні.
2. Дбати, щоб не зашкодити своїй дитині: 1) дотримуватися стриманості і помірності, «щоб обжерливістю і оп'янінням або несвоєчасним постом, очищеннями, кровопусканням, застудами та інше не виснажувати себе і не підривати своїх сил і щоб не губити і не ослабляти своєї дитини; 2) матері не повинні надмірно ковзатися, спотикатися, об щось ударятися; 3) утримуватися від будь-яких хвилювань, оберегати себе від страху, не сердитися, не мучитися і под.; 4) не ослабляти себе зайвим сном, безділлям, дбати про активність, веселість» [2, с. 213].

3. Після народження дитини «необхідно звернути увагу на те, щоб мати сама була годувальницею і не відштовхувала від себе своєї дитини і не припиняла тепер того харчування, яким вона почала годувати своє дитя у своїй утробі» [2, с. 214].

Питанню годування дитини материнським молоком із перших днів народження Я. А. Коменський надавав особливого значення. Ось його аргументи: «... жорстке відлучення дітей від їхніх матерів і харчування їх чужим молоком годувальниць (якщо лише не зумовлено це якимось небажаним випадком чи слабкістю матері) передусім противно Богу й природі, по-друге, шкідливо для дітей, по-третє, згубно для самих матерів, по-четверте, зовсім не заслуговує поваги

і варто особливого осуду». І далі: «Що таке годування дитини суперечить природі, ясно видно з того, що в ній не зустрічається нічого подібного навіть серед диких звірів. <... > Коли зніжені матері бояться, щоб у процесі турбот про дітей не втратити чого-небудь із своїх зручностей або витонченості форм, що нерідко разом із здоров'ям вони втрачають не лише спокій, красу, але навіть життя, тому що, маючи молоко, вони не вдаються до своїх дітей, як до своїх лікарів, які звичайно звільняють матерів від надмірно багатьох, навіть прихованих хвороб і зайвих соків» [2, с. 215–216]. Варто зауважити, що такі застереження Я. А. Коменського були і залишаються виправданими.

Як слушно зауважив В. Беляєв, одне з головних завдань сімейного виховання – захист дитини від шкідливих впливів навколишнього середовища [1, с. 114]. Батьки створюють «першу основу щасливого розвитку природних обдарувань, старанно турбуючись, щоб з дітьми не траплялося чого-небудь згубного для їхнього життя, здоров'я, почуттів, моральності». Педагог попереджає батьків про згубну дію міцних напоїв, наводить як приклад виховну систему спартанців, у яких державними законами було заборонено давати молоді до 25 років вино.

У системі діяльності материнської школи Я. А. Коменський відводив певне місце розумовому вихованню дітей. Він ставив питання: «Яким чином варто вправляти дітей у розумінні речей?» І вказав на шляхи і методи розв'язання цієї проблеми. Це: наповнення розуму дитини мудрістю; надання дитині розуміння природних та інших явищ з урахуванням психічних можливостей дітей певного віку; систематичне ознайомлення дітей із мистецтвом, науками (історії, економіки, політики, географії, астрономії та ін.); створення оптимальних умов для розумового розвитку дітей у їхній колективній діяльності, у першу чергу, у грі.

Цінним, науково обґрунтованим є підхід Я. А. Коменського до того, як треба привчати дітей до діяльного життя і постійних занять. «Діти з охотою завжди чим-небудь займаються, – писав педагог. – Це досить корисно, а тому не лише не варто цьому ставати на заваді, але треба прагнути до того, щоб завжди у них було що робити. Хай вони будуть тими мурашками, які завжди зайняті, що-небудь качають, несуть, тягнуть, складають, перекладають; треба лише допомагати дітям, аби все, що відбувається, відбувалось розумно, і, граючись з ними, вказувати їм навіть форми таких ігор» [2, с. 224]. У цій думці Я. А. Коменського закладено глибокий смисл, адже активна діяльність особистості у будь-якому віці – запорука її фізичного, психічного і соціального розвитку.

Особливе місце в материнській школі Я. А. Коменський відведено вихованню в дітей морально-духовних якостей. «Коли б хто-небудь запитав, яким чином у такому ніжному віці можна привчити дітей до цих серйозних речей, запитує педагог, – я відповім: молоді деревця легше заставити рости так чи інакше, аніж великі дерева; таким же чином значно скоріше можна направляти до всього доброго юнацтво в перші роки його життя, ніж опісля, користуючись при цьому тільки науковими засобами» [2, с. 230]. І вказано на такі засоби: постійний зв'язок добродійностей; своєчасне і розумне наставляння і вправляння; помірна дисципліна; добрий приклад батьків і дорослих, словесне повчання.

Висновки. Аналіз ґрунтовної праці Я. А. Коменського «Материнська школа» знову переконує нас, що, по-перше, провідні фізичні, психічні і соціальні якості дитини мають бути сформовані в сім'ї в перші шість років життя; по-друге, головними постатями в розв'язанні цих завдань мають виступати батьки, які зобов'язані перед народом, перед суспільством, зробити все для того, щоб діти «могли, коли виростуть, стати мужами, мудро керувати своїми справами, ... проводити своє життя чесно і розумно». Дошкільні навчальні заклади лише частково можуть допомогти родині у

розв'язанні цих складних завдань. Тому звернення до праці Я. А. Коменського «Материнська школа» ще раз має актуалізувати проблему піднесення місця і ролі сім'ї як соціального інституту у вихованні дітей.

Список використаної літератури

1. История социальной педагогики : становление и развитие зарубежной социальной педагогики : учебник / под ред. В. И. Беляева. – М. : Гардарики, 2003. – 255 с.
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / Я. А. Коменский. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1.
3. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К., 1976. – Т. 2.
4. Ушинський К. Д. Твори : в 6 т. / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. шк., 1952. – Т. 1. – 449 с.
5. Янкович О. І. Історія соціальної педагогіки / соціальної роботи : навч. -метод. посіб. / О. І. Янкович, В. А. Поліщук. – Тернопіль : ТНПУ, 2004. – 394 с.

Одержано редакцією 21.11.2014
Прийнято до публікації 27.11.2014

Аннотация. В. В. Тихолоз. Семья как социальный институт в социально-педагогических взглядах Я. А. Коменского. В статье рассмотрена роль семьи как социального института в воспитании детей. Показано, что известные педагоги-ученые Я. А. Коменский, Й. -Г. Песталоцци, А. Дистервег, А. С. Макаренко, Я. Корчак, В. А. Сухомлинский особое внимание уделяли воспитательной деятельности семьи как социального института. Автором акцентировано внимание на актуальности социально-педагогических идей Я. А. Коменского: для того, чтобы человек стал человеком, ему необходимо воспитание; воспитанный и образованный человек легче адаптируется в системе общественных отношений, регулирует свои взаимоотношения и взаимодействие с окружающей социоприродной средой. Человек должен разумно строить свою социальную жизнь: почитать своих родителей и власть; служить народу и быть созидателем; вести себя с достоинством и святостью. Осуществив научное обоснование системы воспитания, начальным звеном в ней педагог видел развитие ребенка до шести лет в структуре материнской школы. Педагог показал роль семьи в социализации личности, рассмотрел проблемы общественной ответственности родителей за воспитание детей. Его «Материнская школа» (1631 г.) – первое в истории педагогики системное исследование цели, задач, содержания, методов и организации воспитания детей в первые шесть лет жизни. Педагог рассматривает главные обязанности родителей: развивать душу ребенка, заботиться о его физическом здоровье, об умственном воспитании, приучать к деятельной жизни и постоянным занятиям. Заложив научно-педагогические основы семейного воспитания, он обосновал роль семьи как важнейшего субъекта социально-педагогического процесса.

Ключевые слова: Я. А. Коменский, «Материнская школа», семья, субъект социально-педагогического процесса, здоровье, воспитание детей, социализация, родители.

Summary. Valentyna Tyholoz. The family as a social institution in the J. A. Comenius' socio-pedagogical views. The article examines the role of the family as a social institution in the children's education. Famous educators, scientists J. A. Comenius, J. -H. Pestalozzi, A. Diesterweg, A. S. Makarenko, J. Korczak, V. A. Sykhomlynsky paid special attention to the educational activities of the family as a social institution. The author points out the relevance of J. A. Comenius' social and pedagogical ideas: man can only become a man by education; educated man adapts easily to the social relations system, regulates these relationships and interaction with the society and nature environment. Reasonable person should build their social life: to respect parents and their authority; to serve the people and be a creator; to act with self-respect, dignity and sanctity. By carrying out a scientific substantiation of the education system, Comenius saw the child's development at the school of infancy within mother school. The teacher showed the role of families in the person's socialization, examined the issues of the parental responsibility for the children education. His «Mother School»

(1631) – the first systematic study in education history related to the goals, objectives, content, methods and organization of children education of the first six years of life. The teacher discusses the main parents' duties: child's soul development, taking care of his physical health, the mental education, teaching to the active life and to constant engagement in something. Comenius has laid a scientific pedagogical foundation of family education, and grounded the role of the family as the most important subject of socio-pedagogical process.

Keywords: J. A. Comenius, «Mother School», family, the subject of socio-pedagogical process, health, children education, socialization, parents.

УДК:378:37.0

Н. М. Чернуха

ІНТЕГРАЦІЙНА ЄДНІСТЬ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто основні пріоритети інтеграційної єдності навчання і виховання в сучасному освітньому просторі, прослідковано генезис інтеграційних процесів у освіті, зокрема, навчанні та вихованні. Автор наголошено на тому, що інтеграційна єдність навчання і виховання в сучасному освітньому просторі вищого навчального закладу є підґрунтям успішної соціалізації особистості.

Ключові слова: інтеграція, виховання, особистість, освітній простір, студент, самореалізація, гуманізація, єдність.

Постановка проблеми. Пошук оптимальних, найбільш ефективних засобів, що впливають на якість освіти, наразі значно розширюється. Активно створюються нові педагогічні технології, оновлюються та осучаснюються вже відомі, оскільки все більш нагальною стає неспроможність традиційної освітньої системи задовольняти потреби соціокультурних та економічних викликів сучасного соціуму.

Переконані, одним із найбільш продуктивних шляхів осмислення просторово-часових і сутнісних вимірів життя є інтеграційні процеси в освіті, що звернені, перш за все, до духовних можливостей людини, її морально-етичного і художньо-естетичного розвитку, що є суттєвим і значущим підґрунтям для успішної самореалізації сучасної особистості. Саме інтеграційні процеси в освіті створюють найбільш сприятливі умови для успішної життєвої і професійної самореалізації кожної особистості, зокрема, в сучасному, суперечливому, сповненому трансформаційних змін соціумі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зазначимо, що поняття інтеграції не є новим. Прогресивні педагоги Я. Коменський, К. Ушинський, О. Герцен, П. Каптерев, В. Сухомлинський підкреслювали важливість зв'язків між навчальними предметами для відображення цілісної картини світу і створення умов для правильного світосприйняття, а також необхідність узагальненого пізнання й цілісності пізнавального процесу, що без сумніву, має пряме відношення до індивідуальної траєкторії розвитку особистості в будь-якому соціумі. Останнім часом плідно над проблемою інтеграції в освіті працюють сучасні науковці І. Бех, М. Васильєв, Н. Васильєва, Т. Власенко, В. Доманський, В. Загвязинський, М. Іванчук, В. Івченко, А. Карпов, Т. Лагунова, О. Руднянська, І. Свистунов та інші.

Мета статті – визначити основні пріоритети інтеграційної єдності навчання і виховання в сучасному освітньому просторі та прослідкувати генезис інтеграційних процесів в освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зауважити, що сутність інтеграції полягає у відновленні, заповненні і створенні цілісності, що в сукупності має